

törődése ott van a lapjain, az emigrációt foglalkoztató valamennyi fontos és kevésbé jelentős kérdés, probléma, gondolat visszaköszön a könyv oldalairól”.

Lényegbe vágó és elgondolkodtató elméleti kérdést is taglal Petrik Béla a népi gondolat Borbándi-féle értelmezésének bemutatásakor. Örök vitatéma volt (és ma is az), hogy ez a szellemi és politikai irányzat vajon nem korlátozó-leszűkítő jellegű volt-e abban az értelemben, hogy elsősorban a paraszti társadalom érdekeit képviselte. Az „urbánusok” számtalanszor támadták (és támadják) ezzel a teóriával a népieket, és egy másik irányt találtak fontosabbnak. Nos, Petrik Béla Borbándira (és Bibó Istvánra) hivatkozva a történelmi valóságnak megfelelően erősíti meg, hogy „a népi gondolat a nemzetibe ágazott, abba a progresszív tartalmú fogalomba, amely egységbe fogja a haladás eszméjét a radikális társadalmi reformmal...”. Azaz nem korlátozó, hanem ellenkezőleg: kiterjesztő értelmű és tartalmú fogalom, illetve politikai és szellemi áramlat. Ugyanígy meg kellett erősítenie a „harmadik út”, „harmadik oldal” fogalmakkal jelölt prakticista nemzeti program érvényességét. A 90-es években Borbándi Gyulának újból harcba kellett szállnia ezekért az igazságokért, hiszen a magyar politikai klíma nem tette lehetővé ezek hathatós érvényre juttatását, sőt egyes irányai újra és újra szembeszálltak vele.

2010-ben Borbándi végleg hazaköltözött, utolsó éveit Budapesten élte. 2014-ben halt meg.

Petrik Béla tömör utószót fűzött könyvéhez, amelyben összegezi Borbándi Gyula életének és munkásságának jelentőségét a magyar szellemi és politikai élet történetében. Itt írja következőket. „Azon nagy formátumú alkotók sorába tartozik, akiknek a neve nemcsak a népi mozgalmat, de az egész egyetemes magyarság történelmét és kultúráját fémjelzik, ahogyan Németh Lászlóé, Illyés Gyuláé, Kovács Imréné, Bibó Istváné, Sinka Istváné, Szabó Zoltáné – és a sort hosszan folytathatnánk. [...] Egy jobb korban az egyik első számú vezetője lehetett volna egy korszerű konzervatív-keresztény pártnak.” Ez ugyan nem következhetett be, ám politikai és eszmetörténeti munkássága mindvégig az összmagyarság érdekeit szolgálta. Mégpedig a legmagasabb színvonalon és a legnemesebb morális elkötelezettséggel.

Szekeres Attila István Trianon 100 – Romániában

■ Romániában nincs hagyománya a trianoni békeszerződés megünneplésének, ám a téma a centenáriumi évben felkapottá vált. Valójában 1918. december 1-jét, a „nagy egyesülés” napját szokták nagy pompával ünnepelni, 1990 óta e dátum az ország nemzeti ünnepe, ugyanis ekkor mondta ki Erdély, Bánság és a Partium román küldötteinek Gyulafehérváron tartott nemzetgyűlése a területek egyesülését Romániával. Ezt ünnepelték, a nemzetközi elismerést hozó trianoni békeszerződést nem, a médiában legfennebb az jött le, hogy a magyarok ismét siratják Trianont.

Kilenc nappal azután, hogy a magyar Országgyűlés „a történelmi Magyarország területét szétdaraboló és a magyar nemzet harmadát idegen államok fennhatósága alá szorító, 1920. június 4-én aláírt békediktátum 100. évfordulójára emlékezve [...] a 2020. évet a nemzeti összetartozás évének nyilvánította”,¹ két román szociáldemokrata párti szenátor² törvénykezdeményezést iktatott a Szenátusban: nyilvánítsák ünnepnappá június 4-ét, a trianoni békeszerződés napját, és megfelelőképpen ünnepeljék meg mind országos, mind helyi szinten.³

A Trianon-törvényt a parlament két háza elsöprő többséggel elfogadta, és idén május 19-én kihirdetésre átküldte az államfőnek. Eltelt Trianon napja, és Klaus Iohannis nem hirdette ki a törvényt, hanem alkotmányossági vizsgálatot kért.⁴

Ilyen körülmények között mégis voltak – nem állami – ünnepek. A Román Tudományos Akadémia elnöksége június 4-én *A trianoni békeszerződés jelentősége* címmel ünnepi ülést tartott. Az Akadémia elnöke, Ioan-Aurel Pop történész-professzor, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem volt rektora ünnepi beszédében⁵ egyfajta párhuzamot vont Románia és Magyarország, románok és magyarok között. A románok soha nem mélyedtek el a vereségekben, in-

kább a győzelmeiket ünnepelték, mondotta, s hozzátette: a szomszédos magyarok viszont vereségeikre emlékeznek. Egyeseket nemzeti ünnepi szintre emeltek: például Magyarország történetében az újkor 1526-tal, a mohácsi vésszel kezdődik, 1848. március 15., amikor többek között Erdélynek Magyarországgal való egyesítéséről döntöttek, egy „vesztes forradalom dicsősége”, 1956. október 23. egy másik, vérbe fojtott forradalom emléke, 1920. június 4. a trianoni „katasztrófa” napja. A békeszerződés tartalmát boncolgatva a szónok megállapította, hogy – pontosan e dokumentum által – mintegy fél évezred (1541–1920) után Magyarország ismét elismert független állammá vált. A dokumentum rögzíti a történelmi Magyarországtól, Szent István birodalmától való elszakadását mindazon területeknek, ahol a magyarok számbeli kisebbségben voltak, mint Horvátország, Vajdaság, Szlovákia (sic!) és Erdély, amelyek a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, Csehszlovákia, illetve Románia részévé váltak.

Teljesen világos mindenki számára, hogy nem a trianoni békeszerződés oszlatta fel az Osztrák–Magyar Monarchiát, hanem azok a nemzetek, amelyek nem akartak tovább a „népek börtönében” élni – jelentette ki az Akadémia elnöke. A románok számára a trianoni békeszerződés semmiképpen nem tekinthető Erdély és Románia egyesülése beteljesülésének, mivel az csak nemzetközi síkon hivatalosított egy korábbi realitást, magyarázta a történész. A román tartományok (beleértve Erdélyt is) Romániával való egyesülése nem a győztes hatalmak és a vesztesek közötti békeszerződések (beleértve a trianont is) következménye, hanem a nemzeti-ségi emancipációs harcoké, amelyek 1918-ban a kisinyovi,⁶ csernovici⁷ és gyulafehérvári határozatokban érték el tetőpontjukat. Trianon csupán Románia nyugati határát rögzítő „jogi epizódja a nagy egyesülés folyamatának”. A nagyhatalmak nem tettek egyebet, mint elismerték a felszabadult népek döntését, szögezte le Ioan-Aurel Pop.

Magyarország érvei 1920-ban a történelmi jogra, a „kard jogára”, a magyarok Kárpát-medencei „civilizációs küldetésére” vonatkoztak. Máskülönben egyes budapesti körök ma is azt terjesztik, hogy a „nagyhatalmak odaadták Erdélyt, Magyarország gyöngyszemét a civilizálatlan, balkáni Romániának”. Románia, Szlovákia, Horvátország és mások érvei a többségi lakosság nemzetiségére, a népek önrendelkezési jogára, a wilsoni elvekre vonatkoztak és vonatkoznak ma is. Magyarország érvei nem helytállóak, álláspontja egyedi, míg Románia álláspontját a nemzetközi közösség osztja, állítja Ioan-Aurel Pop. Minden háborúnak vannak győztesei és vesztesei. A veszteseknek megvan a maguk frusztráltsága, fájdalma, de a magyar elit egy része, kiváltképp a nemesi származásúak, a bosszúra kész áldozat szerepében tetszelenek. Az akadémia elnöke így összegezett: Magyarország

és Románia álláspontja között hangsúlyos az ellentét. Románia 1918-ra bevégeződött, 1919–1920-ban legitimált folyamat eredményeként látja Közép-Európát, míg Magyarország csupán az 1920-as momentumot látta, teljesen mellőzve a népeknek e folyamatban játszott szerepét.

A *Historia* című román történelmi folyóirat negyedévenkénti különszáma, a *Historia Special* júniusban megjelent nyári kiadása – mint hirdeti, centenáriumi ünnepi száma – Trianon jegyében született.⁸ A lap felcíme: *A trianoni szerződés. 100 év; címe: Románia és Magyarország az Erdélyért való küzdelemben*. A folyóirat internetes változata többek között szerkesztőségi cikket közöl az alábbi címmel: *A trianoni békeszerződés történelmi tényét igazoló, többségi óhaját jóváhagyó aktus*.⁹ A magyar szélsőségesek szerint június 4. az egyik leghírhedtebb dátum, mivel 1920-ban ezen a napon írták alá a győztes hatalmak és az Osztrák–Magyar Monarchia utódaiként vesztes Magyarország az I. világháborút lezáró trianoni békeszerződést – kezdődik az aláírás nélküli szerkesztőségi anyag. A magyar nacionalista és szélsőséges propaganda területekről beszél, miközben a többség döntött, Trianonban csupán elismerték azt. Erdélyben, a Bánságban, a Partiumban és Máramarosban a magyar lakosság aránya mindössze 43 százalék volt. Annak ellenére, hogy egyes magyar politikusok szerint a Monarchia megfelelőbb lehetőséget jelentett a nemzeti kisebbségeknek, mint az utóállamok, sem a szlovákok, sem a horvátok, sem a rutének, sem az erdélyi románok nem kívánták visszaállítani a világháború előtti állapotot. Sőt, mi több, a trianoni békeszerződés szentesítette egy független magyar állam létét, a célt, amelyért az 1848-as forradalmárok, valamint egyes magyar politikusok harcoltak a monarchia idején, még ha nem is ezek között a határok között képelték el – áll a cikkben.

A trianoni békeszerződés szentesítette, hogy Magyarország területének 71, lakosságának (többségében nem magyar) 63 százaléka az utód- vagy szomszédos államokhoz került. Az új határok meghúzása nem eshetett egybe a nemzetiségi határokkal, így 2,535 millió magyar Magyarországon kívülre került. Ilyen szempontból a trianoni békeszerződés nem tökéletes, mégis a helyzet „kimondottan szerencsés” mindkét (EU- és NATO-tag) ország számára, mivel a nemzeti sokszínűség és multikulturalitás hosszú távon jó hatással lehet a fejlődésre – véli a *Historia* szerkesztősége.

A *szlovák lecke és hogyan próbál megszökni Iohannis a történelemből* címmel publicisztika jelent meg a Szabad Európa Rádió román honlapján június 6-án.¹⁰ A szerző, Sabina Fati¹¹ nem tartja kizártnak, hogy részben annak is betudható lehet a tény, hogy az államfő alkotmányossági óvást emelt a Trianontörvénnyel szemben, hogy a szlovák miniszterelnök elegáns gesztust tett a magyarok felé június 4-én. Románia számára

1918. december 1. az a nap, amikor az Erdéllyel való egyesülést ünnepli, Trianonnak sokkal kisebb a jelentősége. Ám annak megünneplése Bukarest újabb megalázó gesztusa a magyarokkal szemben, ugyanis ők e napot történelmük legszomorúbb és legigazságtalanabb napjának tartják – magyarázza az újságíró. Nem világos, hogy a köztársasági elnök gesztusa őszinte-e vagy annak tudható be, hogy kitüntetik Aachen városra Nemzetközi Nagy Károly-díjjal, amelyet a nemzetközi kapcsolatok építéséért ítélnek oda, toldotta meg a cikkíró.

Kisebbségi lévén, Klaus Iohannis a többségiek bőrébe bújik, átvéve előítéleteiket, mítoszait: nemrég Erdély elszakításával riogatott. Pont ő, a német, aki a toleranciájáról híres erdélyi városból származik, amelyről Emil Cioran filozófus azt írta egykor, hogy a románok Sibiunak, a magyarok Nagyszébennek, a németek Hermannstadtnak nevezik, s mindenki három nyelvet beszél. Erdélynek éppen ezt a sokszínűségét erőszakolták meg román politikusok, mellőzve a magyarokat, a Ceaușescu-rendszerben románokat telepítve be a városokba, a németeket elűzve vagy éppenséggel eladva.

A nemzeti-kommunista reflexek Trianon után egy évszázaddal is élnek, az európai liberalizmust visszautasítják mind Bukarestben, mind Budapesten, pedig előbbi számára fennállt a váltás esélye az erdélyi német származású államfő választásával. Klaus Iohannisnak megvan még az esélye, hogy megszökjön a történelemből s visszatérjen az európai liberalizmushoz, valamint az erdélyi sokszínűséghez, véli Sabina Fati, aki a szlovák példát hozza fel. A szlovákoknak ugyanolyan bonyolult a történelme, mint a románoké, de nekik sikerült egy lépést tenniük a jó irányba: Trianon napján Igor Matovič miniszterelnök a két nép közös történelmét hozta fel példaként. Ezt Klaus Iohannis is megtehetette volna, jelenti ki a publicista, ugyanakkor bizakodó: hátha a Trianon-törvény megakasztása a közép-európai értékekhez való visszatérés első lépése.

JEGYZETEK

- 1 2019. június 18-án 18/2019. OGY határozat.
- 2 Titus Corlățean volt igazságügy- és külügyminiszter, valamint Șerban Nicolae jogász.
- 3 https://senat.ro/legis/lista.aspx?nr_cls=L459&an_cls=2019
- 4 Az Alkotmánybíróság többségi szavazattal jogszerűnek ítélte a törvénytervezetet, amelyet az államfő visszaküldött a parlamentnek felülvizsgálatra. A Szenátus szeptember 30-án, a Képviselőház november 3-án ismét elfogadta, az államfő kihirdette. A 256-os törvény november 18-án jelent meg az 1101-es *Hivatalos Közlönyben*.
- 5 <https://acad.ro/com2020/doc/d0604-Tratatul-dela-Trianon-IAPop.pdf>

6 A Moldovai Demokratikus Köztársaság tanácsa 1918. április 9-én kimondta Besszarábiának Romániával való egyesülést.

7 Bukovina Általános Kongresszusa 1918. november 28-án kimondta a volt Bukovinai Hercegség Romániával való egyesülést.

8 <https://www.historia.ro/revista/historia-special-nr-31-iunie-2020>

9 <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/tratatul-de-la-trianon-un-act-care-certifica-o-realitate-istorica-si-o-aproba-o-cerinta-a-majoritatii>

10 <https://romania.europalibera.org/a/lectia-slovaca-si-cum-incearca-iohannis-sa-evadeze-din-istorie/30655120.html>

11 Sabina Fati: publicista, politikai, diplomáciai témájú jegyzetek, elemzések és könyvek szerzője, a Szabad Európa Rádió munkatársa, a történelemtudomány doktora.